

Ekonomia społeczna – podstawowe pojęcia

EKONOMIA SPOŁECZNA to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. Oznacza to, że dla podmiotów ekonomii społecznej istotne znaczenie – obok celu gospodarczego – ma misja społeczna.

Według tej definicji w sferze ekonomii społecznej działają podmioty ekonomii społecznej, należące do czterech głównych grup:

- ✓ przedsiębiorstwa społeczne, będące fundamentem ekonomii społecznej;
- ✓ podmioty reintegracyjne, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;
- ✓ podmioty działające w sferze pożytku publicznego, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi, o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku;
- ✓ podmioty sfery gospodarczej, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie spełniają wszystkich cech

i warunków dotyczących działalności przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na cztery podgrupy:

- organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;
- zakłady aktywności zawodowej;
- spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
- pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ

Zakład Aktywności Zawodowej (ZAZ) – działa w oparciu o ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Celem ZAZ jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. ZAZ nie jest samodzielną formą prawną. Nie ma osobowości prawnej i funkcjonuje jako jednostka wyodrębniona w instytucji lub organizacji, która ZAZ utworzyła.

Zakłady aktywności zawodowej mogą prowadzić każdy rodzaj działalności gospodarczej z wyłączeniem wytwarzania i handlu wyrobami w przemyśle paliwowym, tytoniowym, alkoholowym czy wyrobami z metali szlachetnych lub z ich udziałem.

Dochody z działalności gospodarczej oraz zwolnień podatkowych ZAZ muszą być przeznaczone w całości na zakładowy fundusz aktywności, z którego finansowane mogą być m.in.: usprawnienie i dodatkowe oprzyrządowanie stanowisk pracy, wspomagające samodzielne funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w zakładzie pracy, poprawa warunków pracy osób niepełnosprawnych, zakup sprzętu i wyposażenia pomagającego osobie niepełnosprawnej, doksztalcanie, przekwalifikowanie i szkolenie osób niepełnosprawnych, rekreacja i uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym, pomoc w zaspokajaniu innych potrzeb socjalnych i związanych z rehabilitacją społeczną zatrudnionych osób niepełnosprawnych.

Centrum Integracji Społecznej (CIS) – jest placówką aktywizacji zawodowej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu działającą na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym. CIS jest instytucją o charakterze edukacyjnym, a jednym z elementów edukacji może być praca uczestników w ramach działalności handlowej, usługowej lub wytwórczej. Ustawa o zatrudnieniu socjalnym mówi wprost, że taka działalność nie stanowi działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej. CIS kieruje swoje działania do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Między CIS a uczestnikami zajęć nie ma stosunku pracy. Uczestnicy CIS mają status osób bezrobotnych, a od CIS otrzymują świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych.

Klub Integracji Społecznej – to jednostka, której celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy, działającą na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym z 13 czerwca 2003 r.

Spółdzielnia socjalna – to specyficzna forma spółdzielni pracy z osobowością prawną. Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest przede wszystkim prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków w celach społecznej i zawodowej reintegracji jej członków. Oznacza to, że spółdzielnia socjalna musi prowadzić działalność gospodarczą, ale zysk osiągnany z tej działalności nie jest celem samym w sobie lecz środkiem do realizacji celów statutowych. Spółdzielnia może też prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych, określonych w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Spółdzielnia socjalna może być założona przez osoby należące do ściśle określonych w ustawie grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz przez

osoby prawne – organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, kościelne osoby prawne. W przypadków osób fizycznych założyciele spółdzielni muszą należeć do jednej z poniższych grup:

- osoby bezrobotne w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1-4, 6, 7 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, czyli:
 - ✓ bezdomni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
 - ✓ uzależnieni od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego,
 - ✓ uzależnieni od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej,
 - ✓ chorzy psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego,
 - ✓ zwalniani z zakładów karnych, mający trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
 - ✓ uchodźcy realizujący indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
 - ✓ którzy podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić własnych podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym,
 - ✓ osoby niepełnosprawne w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Przepisy wymagają, aby spółdzielnia została założona przez co najmniej 5 osób, a nie więcej niż 50 osób (z wyjątkiem spółdzielni powstałych z przekształceń spółdzielni inwalidzkich).

Członkami spółdzielni mogą być również osoby spoza grup określonych w ustawie, których ustawa nazywa specjalistami, ale ich liczba nie może być większa niż 50% liczby wszystkich członków spółdzielni. Każdy członek spółdzielni musi być zatrudniony w oparciu o umowę o pracę.

Gdy założycielami spółdzielni są osoby prawne, musi być ich co najmniej dwóch. W tym wypadku są one zobowiązane do zatrudnienia w spółdzielni co najmniej pięciu osób z grup osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, w terminie sześciu miesięcy od dnia wpisu spółdzielni socjalnej do Krajowego Rejestru Sądowego.

Organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje) – wśród organizacji pozarządowych są takie, które w swoich działaniach używają instrumentów ekonomicznych do realizacji celów społecznych. Nie wszystkie organizacje pozarządowe są przedsiębiorstwami społecznymi. Można powiedzieć, że sektor pozarządowy ekonomizuje się dość powoli. Jednak liczba fundacji i stowarzyszeń jest duża, co stwarza obiecującą możliwość zwiększenia skali działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce.

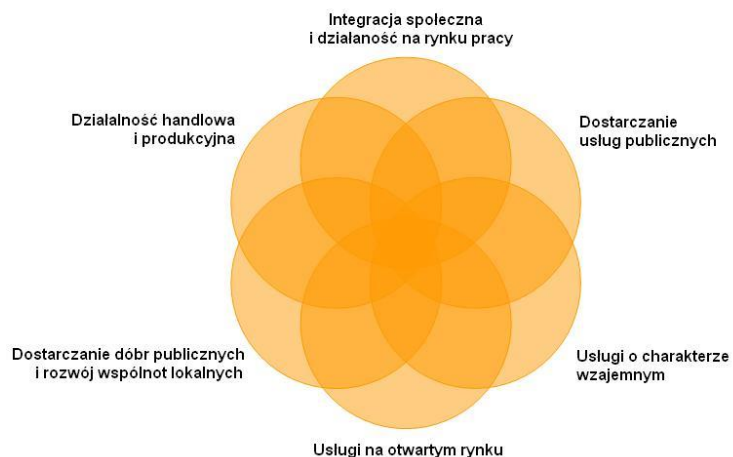
Przedsiębiorstwa społeczne (bez względu na formę prawną) mogą pełnić bardzo różne funkcje, m. in.:

- **Integracja w ramach rynku pracy i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu** – czyli nabywanie kompetencji w dziedzinie działań prozatrudnieniowych. Mogą one przybierać różnorodne formy. Dla wszystkich podmiotów celem jest albo podniesienie szans na rynku pracy (informacje, szkolenia, doradztwo aż po zaawansowane i spersonalizowane formy wsparcia, takie jak job coaching), albo faktyczne zatrudnienie osób w formach tymczasowych lub stałych. W Polsce ciągle istnieją liczne grupy osób, które nie są w stanie samodzielnie odnaleźć się na rynku pracy;
- **Dostarczanie Usług Publicznych** – przedsiębiorstwa społeczne działają w wielu sektorach, jednak najliczniejsza grupa to sektor usług. Są to usługi skierowane na otwarty rynek pracy, usługi wzajemne ale także usługi o charakterze publicznym. Wśród usług

o charakterze publicznym wyróżnić można usługi pożytku publicznego, takie jak np. usługi edukacyjne, opiekuńcze oraz usługi użyteczności publicznej dot. np. utrzymania zieleni miejskiej i innych prac porządkowych dotyczących mienia publicznego;

- **Usługi o charakterze wzajemnym** – wzajemność, tak jak solidarność to podstawy ekonomii społecznej. Wzajemność jako kompetencja przedsiębiorstw społecznych, bardzo często generuje wartość dodaną przedsięwzięcia i prowadzi do maksymalizacji zysku społecznego. Jako przykład można tu podać działalność taką jak: ubezpieczenia wzajemne, usługi zdrowotno-opiekuńcze, spółdzielnie telefoniczne, ale także mechanizmy wymiany takie jak systemy barterowe czy banki czasu;
- **Usługi na otwartym rynku pracy** – realizowane w szczególności przez tradycyjne spółdzielnie, w tym spółdzielnie socjalne oraz niektóre organizacje pozarządowe. Przedsiębiorstwa te dostarczają swoje usługi dając jednocześnie pracę osobom, które z różnych względów (niepełnosprawność, długotrwałe bezrobocie) są dyskryminowane na otwartym rynku pracy. Wśród takich usług możemy wymienić m.in. usługi remontowo-budowlane, turystyczne, hotelarskie, gastronomiczne, sprzętające;
- **Dostarczanie dóbr publicznych i rozwój wspólnot lokalnych.** Dobra publiczne to takie, z których korzystamy wszyscy, a zaliczyć możemy do nich m.in. działania w sferze ochrony środowiska (ekologii), ochrony lokalnych tradycji, bezpieczeństwa publicznego, ochrony zabytków i dóbr kultury. Przedsiębiorstwa społeczne posiadają w tym zakresie szczególne kompetencje. Zysk z takich przedsięwzięć jest liczony w efektach odczuwalnych przez całą wspólnotę;
- **Działalność handlowa i produkcyjna** – przedsiębiorstwa społeczne mogą wytwarzać dobra lub pośredniczyć w sprzedaży dóbr wytworzonych przez innych (np. towarów otrzymanych z darowizn), z których dochód przeznaczony jest na cele społeczne. Teoretycznie działalność produkcyjna przedsiębiorstwa

społecznego może dotyczyć każdej dziedziny. Mając jednak na uwadze, że społeczne przedsiębiorstwa produkcyjne zatrudniają osoby mające trudności z podjęciem pracy na otwartym rynku, wytwarzane dobra są zaliczane najczęściej do kategorii „pracochłonnych”.

Źródło: ROPS, www.ekonomiaspoleczna.pl, www.ngo.pl

Opracowała: Barbara Ditrich
Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich
Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu
ul. Tadeusza Maderskiego 3
Lubań, 83-422 Nowy Barkoczyn
Biuro – Pruszcz Gdański ul. Z. Wróblewskiego 3, budynek B

PODR
POMORSKI OŚRODEK
DORADZTWA ROLNICZEGO
W LUBANIU

Ekonomia społeczna – podstawowe pojęcia

Pruszcz Gdański, styczeń 2019 r.